

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

Bratislava 2015

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CIX- 2015
ARCHEOLÓGIA 25

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda/Chairman), Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.,
Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.,
PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého, anglického a slovenského jazyka/translation into English,
German and Slovak languages: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen, Radoslav Čambal

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori/the Authors are responsible for their contributions

Grafická úprava/Graphic design
Matúš Lányi

Tlač/Print

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2015
Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2015

ISBN 978-80-8060-365-6
ISSN 1336-6637

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA CIX – 2015 ARCHEOLÓGIA 25

OBSAH / INHALT

TOMÁŠ KOLON:

- 11 NÁLEZ DISKOVITÉHO MLATU A MLATU SO ŽLIABKOM ZO ŠPAČINIEC
18 DISCOVERY OF A DISC MACEHEAD AND A GROOVED SLEDGEHAMMER FROM ŠPAČINCE

JANA MELLNEROVÁ ŠUTEKOVÁ – PAVOL JELÍNEK – JANA HLAVATÁ – DANIEL KENDRALA:

- 19 SÍDLISKOVÝ OBJEKT WIESELBURSKEJ KULTÚRY V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
28 EIN SIEDLUNGSOBJEKT DER WIESELBURG-KULTUR IN BRATISLAVA-RUSOVCE

SIMONA SLIACKA:

- 31 KOLEKCIA DROBNÝCH BRONZOVÝCH ŠPERKOV Z LISKOVskej JASKYNE
35 EINE KOLLEKTION VON KLEINEM BRONZESCHMUCK AUS DER LISKOVSKÁ HÖHLE

DAVID PARMA – BLANKA MIKULKOVÁ – MIROSLAV ŠMÍD – HANA NOHÁLOVÁ:

- 37 SÍDELNÍ AREÁLY STŘEDNÍ DOBY BRONZOVÉ Z DRNOVIC U VYŠKOVA
71 MIDDLE BRONZE AGE SETTLEMENT AREAS IN DRNOVICE, VYŠKOV COUNTY

ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVA:

- 73 ZUR TERMINOLOGIE DER BRONZEZEITLICHEN HÜGELGRÄBERKULTUR IN MITTELEUROPA
87 K TERMINOLOGII MOHYLOVEJ KULTÚRY DOBY BRONZOVEJ V STREDNEJ EURÓPE

RADOSLAV ČAMBAL:

- 89 SÍDLISKO KALENDERBERSKEJ KULTÚRY V DUNAJSKEJ LUŽNEJ-NOVÝCH KOŠARISKÁCH
154 SIEDLUNG DER KALENDERBERG-KULTUR IN DUNAJSKÁ LUŽNÁ-NOVÉ KOŠARISKÁ

ALENA ŠEFČÁKOVÁ:

- 160 ANTROPOLOGICKÁ A ARCHEOZOOLOGICKÁ ANALÝZA NÁLEZU Z OBJEKTU 1/02
Z DUNAJSKEJ LUŽNEJ – NOVÝCH KOŠARÍSK (OKR. SENEC)

IGOR MURÍN:

- 161 INTERPRETATION OF GEOPHYSICAL SURVEY OF AN EARTHEN MOUND FOR ARCHAEOLOGICAL
PURPOSES, MOST PRI BRATISLAVE
169 INTERPRETÁCIA GEOFYZIKÁLNYCH MERANÍ (ZEMNÉHO NÁSYPU) PRE ARCHEOLOGICKÉ ÚČELY,
MOST PRI BRATISLAVE

MARTIN KVIETOK:

- 171 NOVÁ LOKALITA Z DOBY LATÉNSKEJ V PRIECHODE (OKR. BANSKÁ BYSTRICA) A JEJ POSTAVENIE
V ŠTRUKTÚRE OSÍDLENIA HORNÉHO POHRONIA
192 NEW LOCATION FROM THE LATÈNE PERIOD IN PRIECHOD (BANSKÁ BYSTRICA DISTRICT) AND ITS
STATUS IN THE SETTLEMENT STRUCTURE OF THE UPPER POHRONIE REGION

CHRISTOPH RÖTTGER:

- 195 ÜBERLEGUNGEN ZUR ZEITSTELLUNG DER MÜNZEN DER BIATEC-REIHE
209 CONSIDERATIONS ABOUT DATING THE COINS OF THE BIATEC-SERIES
POZNATKY O DATOVANÍ SÉRIÍ MINCÍ TYPU BIATEC

IGOR BAZOVSKÝ – MAGDA PICHLEROVÁ †:

- 211 RÍMSKA KAMENNÁ ARCHITEKTÚRA PRI IRKUTSKEJ ULICI V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
232 RÖMISCHE STEINARCHITEKTUR BEI DER IRKUTSKÁ STRASSE IN BRATISLAVE-RUSOVCE

ANDREA NÁMEROVÁ:

- 233 NÁLEZ VOTÍVNEHO OLTÁRIKA Z KOVÁCSOVEJ ULICE V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
238 FUND EINES VOTIVALTARS VON DER KOVÁCZOVÁ STRASSE IN BRATISLAVA-RUSOVCE

JÚLIUS VAVÁK:

- 239 KONIEC MORAVSKÉHO DÉMONA? PRÍSPEVOK K IDENTIFIKÁCIÍ VÝJAVU NA VČASNOSTREDOVEKOM HONOSNOM OPASKU Z LOKALITY BŘECLAV – POHANSKO
254 THE END OF THE MORAVIAN DEMON? CONTRIBUTION TO THE IDENTIFICATION OF A SCENE ON AN EARLY MEDIEVAL OSTENTATIOUS BELT FROM THE BŘECLAV – POHANSKO LOCALITY

ZDENĚK FARKAŠ:

- 257 STREDOVEKÉ OPEVNENIE STARÝ ZÁMOK II PRI PEZINKU
295 DIE MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNG STARÝ ZÁMOK II BEI PEZINOK

ZDENĚK FARKAŠ – IGOR CHOMA – ROMAN PAŠTEKA – RENÉ PUTIŠKA:

- 299 IDENTIFIKÁCIA MIESTA ULOŽENIA OSTATKOV KARDINÁLA PETRA PÁZMÁNYA A ARCIBISKUPA JURAJA LIPPAYA A NÁLEZ DEPOTU ZLATÝCH MINCÍ V KRYPTÁCH POD PRESBYTÉRIOM DÓMU SV. MARTINA V BRATISLAVE
311 IDENTIFIZIERUNG DES NIEDERLEGUNGSPLATZES DER RELIQUIEN VON KARDINAL PETER PÁZMÁNY UND DES ERZBISCHOFES JURAJ LIPPAY UND EIN HORTFUND VON GOLDMÜNZEN IN DEN KRYPTEN UNTER DEM PRESBYTERIUM DES ST. MARTINS-DOM IN BRATISLAVA

KOLOKVIUM – KOLLOQUIUM

VLADIMÍR TURČAN:

- 313 TRINÁSTY ROČNÍK KOLOKVIÍ K OTÁZKAM RÍMSKO-GERMÁNSKEJ ARCHEOLÓGIE
314 DREIZEHNTER JAHRGANG DER KOLLOQUIEN ZU DEN FRAGEN DER RÖMISCH-GERMANISCHEN ARCHÄOLOGIE

KRISTIAN ELSCHKE:

- 315 KERAMIK VON „RÖMISCH-GERMANISCHEN“ NIEDERLASSUNGEN IN BRATISLAVA-DÚBRAVKA UND STUPAVA-MÁST (WESTSLOWAKEI)
338 KERAMIKA Z „RÍMSKO-GERMÁNSKYCH“ USADLOSTÍ V BRATISLAVE-DÚBRAVKE A V STUPAVE-MÁSTE (ZÁPADNÉ SLOVENSKO)

MAREK KALÁBEK:

- 339 GERMÁNSKÁ KERAMIKA V PŘÍKOPU ŘÍMSKÉHO TÁBORA V OLOMOUCI-NEŘEDÍNĚ
345 GERMANISCHE KERAMIK IM GRABEN DES RÖMISCHEN LAGERS IN OLOMOUC – NEŘETÍN

RADKA KNÁPEK – ONDREJ ŠEDO:

- 347 BARBARSKÁ KERAMIKA Z KONTEXTŮ SE STRATIGRAFICKÝMI VZTAHY K ŘÍMSKÉMU ZDIVU V TRATI NEURISSEN V MUŠOVĚ
376 KERAMIK DER BARBAREN VON KONTEXTEN MIT STRATIGRAPHISCHEN BEZIEHUNGEN ZUM RÖMISCHEN MAUERWERK IN DER FLUR NEURISSEN IN MUŠOV

JÁN RAJTÁR:

- 379 GERMÁNSKE NÁLEZY Z RÍMSKEHO DREVOZEMNÉHO TÁBORA V IŽI
395 DIE GERMANISCHEN FUNDE AUS DEM RÖMISCHEN HOLZ-ERDE-LAGER IN IŽA

VLADIMÍR VARSÍK – TITUS KOLNÍK:

- 401 KERAMIKA Z HLAVNEJ BUDOVY V CÍFERI-PÁCI
411 KERAMIK VOM HAUPTGEBÄUDE IN CÍFER-PÁC

VLADIMÍR TURČAN:

- 413 GERMÁNSKA KERAMIKA Z ANTICKEJ REZIDENCIE V STUPAVE (VÝSKUM V ROKOCH 1987 – 2004)
421 GERMANISCHE KERAMIK AUS DER ANTISCHE REZIDENZ IN STUPAVA (FORSCHUNGEN IN JAHREN 1987 – 2004)

- 423 RECENZIE – BESPRECHUNGEN

typická bojovnícka zložka a v rámci celej strednej Európy sa strácajú pohrebiská tak ako sme ich poznali. Rítus je pravdepodobne žiarový, avšak archeologicky ho nie je možné zachytiť. Snáď popol zosnulých rozsypali do vodných tokov, resp. na zem. To súvisí pravdepodobne so zmenou chápania nadstavbovej sféry v spoločnosti. Zaujímavou časťou práce je podkapitola venovaná sídliskám v mladšej a neskoršej dobe laténskej (s. 69-99), kde autori načrtli možnosti rekonštrukcie krajiny, zázemia jednotlivých typov sídlisk cez oppidum České Lhotice až po neopevnené areály a ich sídliskovú štruktúru. Na kapitolu nadväzujú hospodárske aktivity, kam patria remeslá a obchod, s ktorým samozrejme súvisí aj keltská numizmatika (s. 118-120). V rámci komunikácií a diaľkových kontaktov je vyzdvihnutá najzásadnejšia lokalita regiónu, oppidum České Lhotice s nadregionálnymi kontaktmi.

Poslednú štvrtú kapitolu tvorí obdobie konca doby laténskej a včasnej doby rímskej v regióne východných Čiech. Autori zozbierali všetky teórie o konci laténskeho oppid resp. osídlenia v priestore Čiech, kde sú zastúpené tézy od ich násilného konca až po pozvoľný zánik (s. 123, 124). V priestore Východných Čiech sa pravdepodobne laténska civilizácia vôbec nedostala do kontaktu s novo prichádzajúcim etnikom – Germánmi (s. 123-126). Záver laténskeho osídlenia vo východných Čechách kladú autori zhruba do polovice 1. storočia pred n. l. (s. 124). V závere je načrtnutý príchod novej vlny obyvateľstva, spojeného s germánskym etnikom.

Veľmi pozitívnu stránkou publikácie sú okrem výberu a prehľadného znázornenia nálezov pomocou perokresieb aj digitálne vizualizácie a rekonštrukcie objektov, obydlí a fyzické rekonštrukcie hrobov. Všetky kapitoly sú doplnené kvalitnými, esteticky ako aj dizajnovo pôsobivými profesionálnymi fotografiami predmetov z nálezísk v regióne.

Publikácia obsahuje anglické resumé a obsiahly zoznam použitej literatúry nielen k regiónu, ale aj k problematike doby laténskej všeobecne. Na záver je zaradený register miest a poďakovanie nielen kolegom z oblasti archeológie, ale aj sponzorom a partnerom pri vydaní publikácie.

Ostáva len konštatovať, že v prípade publikácie Keltové vo východných Čechách ide o pútavou textovou ako aj obrazovou formou spracované a sprostredkované najnovšie poznatky aktuálneho stavu výskumu laténskej civilizácie v tomto regióne ako aj v prostredí širšej oblasti Európy. Svojich čitateľov si publikácia okrem odbornej verejnosti bez problémov nájde aj u laických záujemcov o toto nepochybne zaujímavé prehistorické obdobie.

Radoslav Čambal

Jiří Militký: Oppidum Hradiště u Stradonic. Komentovaný katalog mincovných nálezů a dokladů mincovní výroby (735 strán, 2647 fotografií, 42 tabuliek, 15 obrázkov). Praha 2015. ISBN 978-80-87365-79-3.

Stredoeurópska keltská numizmatika stále hľadá napriek intenzívnemu úsiliu mnohých bádateľov odpovede na niektoré dôležité otázky. V poslednom období sa objavilo množstvo pozoruhodných prác, ktoré sa snažia vniesť viac svetla do tejto problematiky. Jednou z nich je aj práca významného českého bádateľa J. Militkého. Autor súborne spracoval všetky dostupné mince a iné doklady mincovnej činnosti, objavené na významnom keltskom oppide v Hradištiach pri Stradoniciach. Treba poznamenať, že išlo o neľahkú úlohu, pretože pomerne veľké množstvo numizmatických pamiatok bolo roztratených po súkromných a verejných zbierkach. Celkovo sa mu však podarilo zozbierať informácie o troch pokladoch, nájdených v areáli oppida v priebehu 19. storočia a o 2481 jednotlivo objavených minciach. Ide o zaujímavý jav, lebo poklady mincí z oppid sú skôr výnimočné a drvivú väčšinu známych razieb tvoria ojedinelé nálezy. Napriek tomu, že jadro práce tvorí analýza a vyhodnotenie mincí, v krátkosti sa venoval aj samotnej lokalite. Okrem vymedzenia presnej polohy (s. 10-11), podrobne popisuje stručný prehľad archeologickej činnosti na nej. Ide o historicky pomerne známu polohu, lebo už v roku 1760 sa tu našiel prvý poklad mincí. Stručnú kapitolu venuje aj prehľadu bádania o nálezoch mincí na danej lokalite (s. 15-16). Jedným z najzložitejších prác na knihe bolo zozbieranie obrovského nálezového fondu, ktorý pochádza z množstva verejných a súkromných zbierok. Mince zo Stradonic boli zaznamenané v 19-ich verejných zbierkach, ktoré sú roztrúsené na pomerne veľkej časti Európy (napríklad Viedeň, Berlín, Budapešť, Donaueschingen v Nemecku, kde je uložená bývalá Fürstenberská zbierka, Chur, Kolín, Mainz, Mníchov atď.). Autor okrem toho zhromaždil mince z ďalších 24 súkromných kolekcíí. Je zaujímavé, že až 47 % z nich, čiže 1173 exemplárov, pochádza z privátnych detektorových prieskumov! Uvedený fakt poukazuje na jednu dôležitú skutočnosť. Bez rozdielu na to, aký máme postoj voči ilegálnym detektorovým prieskumom, nemôžeme žiadny takýto materiál odignorovať a je našou povinnosťou ho evidovať pre budúce generácie.

Jednou z najdôležitejších častí monografie je kapitola zaoberajúca sa typologicko-chronologickým rozborom nálezového fondu (s. 29-165). Autor sa tu podrobne venoval už spomínaným trom depotom, ktoré boli objavené

v areáli oppida. Zanesol ich do historicko-numizmatického kontextu spolu s ďalšími významnými českými nálezmi oppidálneho obdobia (LT D1-D2) ako Starý Kolín, tzv. západočeský nález, nález z Leskovic na Pelhřimovsku, či jeden z najslávnejších pokladov nájdených v Podmoklách. V tejto časti publikácie sú samostatne vyčlenené aj nálezy jednotlivých mincí. Menšiu skupinu tvoria mince z predoppidálneho obdobia (LT C1-C2), ktorých je zaznamenaných 17 exemplárov (č. kat. 1-17). Prínosom tejto časti práce je to, že autor podrobne analyzuje každý objavený typ a venuje sa základnej problematike bójskeho mincovníctva v tomto období.

Najväčší počet mincí zo Stradonic pochádza z oppidálneho obdobia, z ktorého autor eviduje 236 zlatých a 1822 strieborných mincí. Zo zlatých mincí je dôležité pripomenúť nielen ich pestré nominálove zloženie (65 statérov, 63 1/3-statérov, 107 1/8 statérov a jeden 1/24 statér), ale aj to, že tu bol vyčlenený aj dosiaľ neznámy typ (č. kat. 18). Zásadnú skupinu reprezentujú tzv. typy Rolltier, ktoré patria medzi najzaujímavejšie mince v Stradoniciach. V tejto časti autor podrobne hodnotil 1/8 statéry mušlovitého radu. Keďže odtiaľto pochádza dosiaľ najväčší počet týchto mincí, bolo možné vyčleniť ich novú typológiu. Autor vymedzil 14 skupín 1/8-statérov, ktoré analyzoval samostatne a v texte komentoval. Dôležitým prínosom celej časti venovanej zlatým minciam je to, že veľký počet z nich podrobil akostným skúškam.

Jadro práce tvorí podrobný katalóg najväčšieho počtu mincí objavených na Stradonickom oppide. Ide o drobné strieborné mince – oboly, ktorých hmotnosti sa pohybovali v rozmedzí od 0,5-0,25 g. Z obrovského počtu 1822 mincí (č. kat. 254-2075) vyčlenil tri základné typy, ktoré označil ako typ A (Stradonice/Žehuň), typ B (Stradonice) a typ C (Stradonice/Karlstein). Tieto ďalej člení na množstvo podskupín a variant. Každému typu a podskupine venuje značnú pozornosť a okrem základného popisu ich detailne analyzuje. Za textovou časťou je prehľadná fotografická príloha (tab. 8-33), kde je každý typ/podskupina a variant prehľadne zobrazený v tabuľke. Takto vytvorený typologický katalóg je mimoriadne čitateľný a uľahčuje orientáciu v komplikovanej spleti rôznych typov týchto mincí. Mimoriadne impozantná je fotografická príloha monografie, kde je zobrazený každý exemplár zo Stradonického súboru mincí. Okrem fotografií je pri každej minci aj podrobný popis, kde je uvedený nominál, typologické zaradenie, popis averzu a reverzu, literatúry, metrologické údaje, miesto nálezu na oppide a uloženie. Pri celkovom hodnotení publikácie musíme vyzdvihnúť aj vysokú kvalitu fotografií a perfektne zvládnutú grafickú úroveň knihy. O výnimočnom postavení Stradonic v oppidálnom období svedčí aj pomerne veľký počet mincových importov, ktorým je venovaná pomerne rozsiahla časť knihy (s. 115-153). Z celkového počtu 406 cudzích razieb je až 108 (26,6 %) vindelických mincí (južné Bavorsko). Ďalších 99 mincí, čiže 24,39 % je z Galie a 55 exemplárov pochádza z Moravy. Nechýbajú ani mince z Dolného Rakúska, Nemecka, Norika, Srbska, Chorvátska, Dácie, Panonie, Grécka, či Rímskej republiky. Slovenských bádateľov určite zaujme fakt, že v Stradoniciach sa objavili aj mince z územia Slovenska. Ide o päť drachiem typu Simmering (č. kat. 2141-2145) a jednu tetradrachmu typu Veľký Bysterec (č. kat. 2148). Všetky uvedené mince dokladajú kontakty s územím Slovenska v oppidálnom období. Prínosom uvedenej časti knihy je podrobné vyhodnotenie všetkých zahraničných razieb nielen v kontexte Stradonického oppida, ale každý regionálny celok je analyzovaný samostatne. Preto tu nájdeme cenné informácie o keltskom mincovníctve od Grécka až po Nemecko či Galiu (dnešné Francúzsko).

Nie je žiadnym prekvapením, že z takejto unikátnej lokality pochádza niekoľko zaujímavých predmetov dokladajúcich mincovú činnosť, prípadne sa viažu s procesom razby inou formou. Medzi takéto unikátne pamiatky patria napríklad skúšobné odrazky, rôzne strižky a polotovary (celkovo 65 ks), strieborné ingoty, zliatky zlata a striebra a surové zlato. Všetky tieto špecifické predmety sú hodnotené v textovej časti samostatne, pričom sú v katalógu podrobne popísané. Medzi vzácne nálezy patria tri razidlá, ktoré sú spolu s exemplármi zo Starého Hradiska jedinými takýmito predmetmi z územia Čiech. Medzi významné doklady razby na oppide patrí aj 48 taviacich doštičiek, ktoré slúžili na razbu zlatých a strieborných mincí.

Monografia o minciach zo Stradonic spĺňa všetky kritériá vedeckej práce. Mala by slúžiť ako vzorová publikácia na spracovanie ďalších oppíd nielen v Čechách, ale aj v zahraničí. Kniha je výnimočná aj z ďalších hľadísk. Podrobne sa venuje nielen českým razbám v oppidálnom období, ale detailne nás oboznámi s keltským mincovníctvom v ostatných častiach Európy. Jej prínos spočíva aj v tom, že systematicky spracovaným katalógom a prvotriednymi fotografiami bude dôležitou pomôckou na určovanie mincí.

Marek Budaj